

Nr 9.

Ankom till riksdagens kansli den 16 april 1918 kl. 2 e. m.

Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 9 i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående viss ändring i fråga om sättet för uppbörden av skattefrälseränta.

I en inom andra kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 109, hava herrar *Johansson* i Olstorp och *Andersson* i Eliantorp hemställt, »att riksdagen ville avlåta skrivelse till Kungl. Maj:t om, att ränteägare själv måtte i landskontoret få uppbära de räntor, till vilka han är ägare».

Med avseende på motiveringen tillåter sig utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet, som vid behandlingen av ifrågavarande motion ansett det vara lämpligt att inhämta yttrande i ämnet av kammarkollegium, har, efter därom hos vederbörande statsråd gjord framställning, av nämnda myndighet fått mottaga det utlåtande, som återgives i bilagor (Bil. 1 och 2).

Genom kungl. förordning den 11 september 1885 utfärdades bestämmelser angående inlösen under vissa villkor för statsverkets räkning av de räntor å skattefrälsehemman, vilka genom köp, byte eller gåva kommit från kronan i enskild persons eller verks, menighets eller inrättnings ägo och icke blivit med jordäganderätten förenade. Dessa bestämmelser angående inlösen ha sedermera kompletterats genom kungl. förordningen den 2 juni 1911. Tiden för anmälan om dylik inlösen, vilken ursprungligen var bestämd till ett år från och med dagen för nysstäm-

rörda författning 1885, har sedermera vid upprepade tillfällen utsträckts, senast genom kungl. kungörelsen den 25 juni 1917, till och med utgången av år 1922. Enligt av kammarkollegium gjord beräkning uppgick kapitalbeloppet av ännu icke inlösta skattefrälseräntor den 23 februari 1917 till något över en miljon kronor. Beträffande dessa oinlösta räntor har, som en följd av de av statsmakterna fattade beslut om avskrivning av de å viss jord vilande grundskatter, förordnats, att ersättning av statsmedel skall till skattefrälsehemmanens ägare utgå. Enligt lagen den 2 december 1892 har nyssnämnda ersättning från och med år 1904 utgått med en summa, motsvarande räntans efter vissa föreskrivna grunder beräknade hela belopp.

Vad beträffar *sättet*, huruledes ägare av skattefrälsehemman, vars ränta icke blivit av statsverket inlöst, skall utbekomma honom tillkommande ersättning, föreskriver nådiga kungörelsen den 3 februari 1888, att hemmansägaren skall till Konungens befallningshavande i länet avlämna, jämte skriftlig anmälan, vederbörligt kvitto å den guldna räntan, tillika utvisande huru denna utgjorts, varefter Konungens befallningshavande äger att, sedan före första utbetalningen kammarkollegium hörts, utanordna den hemmansägaren tillkommande ersättningen.

Räntegivaren äger alltså att till ränteägaren erlægga räntan samt att därefter vända sig till Konungens befallningshavande för utfående av ersättning.

För undvikande av denna enligt motionärernas mening betungande och onödiga procedur föreslå de den utvägen, att ränteägaren omedelbart i landskontoret må kunna utbekomma sin ränta.

Uppenbart är, att härigenom en avsevärd förenkling i sättet för uppbörden av skattefrälseräntan skulle vinnas, och finner utskottet för sin del goda skäl tala för den i motionen gjorda hemställan. Att behovet av ett förenklat uppbördssätt verkligen förefinnes framgår, utom av förevarande motion, av den omständigheten, att den av motionärerna angivna metoden redan på visst håll — nämligen beträffande Stockholms län — funnit tillämpning på frivillighetens väg.

På grunder, som kammarkollegium i sitt yttrande anført, har kollegium emellertid ej funnit tillrädligt förorda att genom lagstiftning allmänligen påbjuda ett dylikt eller av motionärerna anvisat sätt för uppbörden av skattefrälseräntor. Det skäl, varpå kollegium huvudsakligen stöder denna sin mening, synes gå ut därpå, att fall kunna förekomma, där den ränta, jordägaren har att utgiva, utgöres av en sammansättning av skattefrälse- och frälse-skatteränta, för vilken senare ingen ersättning av statsmedel utgår. »Om man nu på dylika fall skulle tillämpa

det av motionärerna antydda eller eljest därmed jämförligt förfarings-sätt, skulle därav givetvis kunna beröras endast den ersättningsbara delen av räntan. För överskottet finge ränteägaren fortfarande hålla sig direkt till räntegivaren. Följden bleve, att visserligen den sistnämnde undginge besväret med uttagande av ersättning å landskontoret, men att detta besvär i stället överflyttades å räntetagaren, vilken sålunda måste underkasta sig omakket att vända sig på två olika håll för att utfå vad honom tillkommer. Endast för de fall, då räntan och ersättningsbeloppet fullt täcka varandra, skulle den åsyftade förenklingen för räntegivarens del vara att vinna. För räntetagaren måste man även här räkna med ett i viss mån ökat besvär». På dessa grunder ävensom av vissa principiella orsaker anser kollegium, att det endast så tillvida kan komma i fråga, att något i motionens syfte åtgöres, att en anvisning för vederbörande för möjligheten att, där de — d. v. s. räntegivare och räntetagare — sådant önska, låta räntelikviden förmedlas av Konungens befallningshavande i landskontoret. Och finner kollegium ett nådigt cirkulär i ämnet till befallningshavandena kunna vara för ändamålet tillfyllest.

Utskottet anser det för sin del vara tvivel underkastat, om något väsentligt står att vinna genom den av kammarkollegium sålunda anvisade utvägen. Skall den önskvärda förändringen i nu existerande uppbörds-förhållanden verkligen kunna komma till stånd, synes en allmän förordning vara den enda effektiva utvägen. De skäl, som av kammarkollegium häremot anförts, synas utskottet icke avgörande, och kan utskottet för denna sin mening åberopa det till kollegii protokoll (Bil. 2) av e. o. assessor Grönvall avgivna särskilda yttrandet. Det framgår härav, att de flesta av ifrågavarande räntor äro av den beskaffenhet, att de av räntegivaren utbetalade räntebeloppen i sin helhet ersättas av statsverket. I alla dessa fall, vilka praktiskt taget för här förevarande spörsmål spela den största rollen, torde såväl för räntegivare som räntetagare enbart fördelar vara att motse som en följd av den ifrågasatta förenklingen av ränteuppbörden. Det lilla besvär, som räntetagaren skulle åsamkas med rekvisition av räntan hos Konungens befallningshande, torde nämligen mer än väl uppvägas av att han befriades från säkerligen ej sällan förekommande svårigheter av olika slag att utfå räntebeloppet av räntegivaren. Vad beträffar den avsevärt mindre omfattande kategori av skattefrälseräntor, där icke för hela räntebeloppet ersättning utgår av statsverket, skulle de i motionen föreslagna stadgandena för räntegivaren innebära enbart fördelar, för räntetagaren visserligen något mera besvär — då han på två håll hade att avfordra honom tillkommande räntebelopp — men även vissa fördelar. Den omständigheten, att i ett fåtal fall de föreslagna

bestämmelserna skulle kunna medföra för den av den hittillsvarande lagstiftningen på området ojämförligt bäst tillgodosedda av parterna eller ränteägaren någon obetydlig nackdel, kan emellertid icke väsentligen rubba värdet av hela det framställda förslaget, vilket i stort sett komme att för alla parter medföra förenkling samt mindre besvär och kostnader än de nuvarande bestämmelserna.

Från statsverkets sida torde det vara likgiltigt, om rekvisitionen hos Konungens befallningshavande sker av rättagare eller räntegivare.

Ehuru sålunda enligt utskottets mening inga egentligen vägande skäl vare sig av principiell eller praktisk natur framkommit gent emot den av motionärerna gjorda hemställan, vill utskottet likväl inskränka sig till att för närvarande endast förorda en utredning av här förevarande spörsmål. Det synes nämligen utskottet nödvändigt, att, innan man fattar en definitiv ståndpunkt till motionärernas hemställan, en ytterligare utredning verkställes angående åtskilliga, i här bilagda yttranden, berörda frågor. Särskilt torde det vara av vikt för ett fullt sakligt bedömande av den föreliggande frågan, att vederbörande Konungens befallningshavande, vilka med hänsyn till sin befattning med frälseränteärenden äga den största erfarenheten för bedömande av behörigheten och lämpligheten av den här föreslagna ändringen i uppbördssättet för skattefrälseräntor, beredas tillfälle inkomma med yttranden i ärendet.

På grund av vad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, på vad sätt ägare av skattefrälseränta måtte hos Konungens befallningshavande få uppbära de räntor, till vilka han är ägare, samt därefter företaga de åtgärder, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 9 april 1918.

På utskottets vägnar:

E. MOBERGER.

Närvarande vid förevarande ärendes slutbehandling: herrar Moberger, Sjögren,* Sandberg,* Isaksson, Hellberg, Nilsson* i Antnäs, Billqvist, Fast, Jungnell* och Sundling.

* Icke närvarande vid justeringen.

*Bil. 1.**Till riksdagens andra kammarens andra tillfälliga utskott.*

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 109, hava herrar C. J. Johansson i Olstorp och Karl Andersson i Eliantorp anført följande.

Från de hemman, vilka haft att utgiva skattefrälseränta, uttoges denna fortfarande utav ränteägaren, ehuru sagda räntor för flera tiotal av år sedan varit, som det hette, avskrivna. Förloppet vore följande: ränteägaren tillställde årligen räntegivaren debetsedel å räntan i fråga, vilken sedan hade att å utsatt ort och tid kontant gälda det påförda beloppet. Räntegivaren finge därefter, för att hålla sig skadeslös, inlämna den kvitterade debetsedeln till vederbörande lantränteri eller landskontor, varifrån han efter kortare eller längre tids förlopp utfinge vad han sålunda förskotterat. Hela denna procedur vore alltid besvärlig och kostsam samt jämväl onödig. Det ville synas som om denna sak skulle kunna ordnas på det enkla sättet, att ränteägaren själv till landskontoret insände den kvitterade debetsedeln för att erhålla sin ränta. Med anledning härav hemställdes, att riksdagen ville avlåta skrivelse till Kungl. Maj:t om, att ränteägare själv måtte i landskontoret få uppbära de räntor, till vilka han vore ägare.

Efter anhållan av utskottet hos vederbörande statsråd, att kammarkollegium måtte anmodas att skyndsamt avgiva utlåtande över nämnda motion, har genom nådig remiss den 12 innevarande månad Kungl. Maj:t anbefallt collegium att skyndsamt avgiva och till utskottet överlämna utlåtande i ärendet, och får collegium i följd härav anföra följande.

Innan collegium yttrar sig rörande själva saken anser sig collegium böra i korthet redogöra för, vad om inlösning av och ersättning för skattefrälseräntor hittills förekommit, därvid collegium till en början i tillämpliga delar här citerar, vad collegium i sådant hänseende andragit i en underdånig skrivelse den 23 februari 1917 i fråga om utsträckning av tiden för anmälan om inlösen av skattefrälseräntor, vilken skrivelse inlutit i Kungl. Maj:ts proposition nr 315 till 1917 års riksdag. Collegium anförde däri bland annat följande.

I anledning av enskilda motionärers förslag förekom vid 1884 års riksdag till behandling fråga om inlösen av skattefrälseräntor, och enär riksdagen ansåg att, jämväl oberoende av frågan om grundskatternas avskrivning, rättvisa och billighet påkallade, att räntegivarna genom deras utskylders inlösen till staten och fixering i penningar bereddtes samma förmåner, som redan kommit övriga grundkattgivarare till del, men ett beslut om inlösen av ifrågavarande utskylda, vilken åtgärd kunde tänkas såsom för ränteägaren antingen obligatorisk eller frivillig, syntes böra föregås av en närmare utredning angående de villkor och föreskrifter,

som i ena eller andra fallet erfordrades, än som kunde inom riksdagen åstadkommas, anhöll riksdagen i underdånig skrivelse den 11 maj 1884, det Kungl. Maj:t täcktes efter förutgången utredning vidtagna åtgärder för att de räntor å skattefrälsehemman, vilka genom köp, byte eller gäva kommit från kronan i enskild persons hand och icke blivit med jordäganderätten förenade, måtte mot full ersättning till ränteägarna varda till statsverket inlösta samt därefter omsatta enligt föreskrifterna i nådiga kungörelsen den 11 maj 1855 och nådiga förordningen den 23 juli 1869.

Genom nådig remiss den 23 maj 1884 anbefalldes kammarkollegium att häröver avgiva underdånigt utlåtande.

Då emellertid det förslag Kungl. Maj:t avlät till 1885 års riksdag om nedläggning med trettio procent i de då av viss jord utgående grundskatter, gjorde det än mer angeläget, att den i riksdagens berörda skrivelse väckta fråga vunnit skyndsamt behandling, anmodade chefen för finansdepartementet i skrivelse den 26 januari 1885 kollegium att, så fort möjligen ske kunde, avgiva underdånigt yttrande över ett skrivelsen bifogat utkast till bestämmelser, åsyftande inlösen på frivillighetens väg av ovanberörda räntor.

I underdånigt utlåtande den 6 februari 1885 anförde härefter kollegium bland annat följande.

Då den av riksdagen ifrågasatta åtgärd angående nämnda räntor enligt vad riksdagen i ovanberörda sin skrivelse yttrat, kunde tänkas såsom för ränteägaren antingen obligatorisk eller frivillig, hade kollegium, för det fall att det förra alternativet skulle komma till utförande, funnit den kollegium genom ovan nämnda nådiga remiss anbefallda utredning böra bestå jämväl däruti att uppsöka samtliga i senaste taxeringslängder upptagna sådana räntor och därefter med ledning av äldre jordeböcker och räkenskaper samt köpegods-, bytes- och reduktionshandlingar m. m. utröna, vilka av dessa räntor genom köp, gäva eller byte kommit från kronan i enskild ägo, ävensom av vilka persedlar räntorna bestode. En dylik utredning, vilken måste försiggå i kammararkivet, vore av lätt insedda skäl tidsödande och tilltrorde sig kollegium icke att beräkna den tid, som bleve erforderlig för densamma. För den händelse åter inlösen av räntorna komme att ske medelst frivilliga avtal, erfordrades utredning endast i den mån som vederbörande ägare inkomme med anbud om försäljning, och syntes dylik utredning icke möta större svårigheter. Vid tiden för ifrågavarande räntors överlåtande från kronan, fortsatte kollegium, bestode jordeboks- och mantalsräntorna huvudsakligen av persedlar eller arbetsprestationer, vilka vanligen utgjordes in natura. Sedermera och långt före den genom kungl. kungörelsen den 11 maj 1855 föreskrivna ränteförenklingen hade dock en och annan av dessa persedlar blivit omsatt till ett visst penningbelopp. Den lindring, som därigenom beretts dem, vilka fortfarande utgjort sina räntor till kronan, hade icke kommit skattefrälsehemmanen till del, enär ägarna av de ifrån dessa utgående räntor vore berättigade att utfå desamma efter de beräkningsgrunder, som gällde, då räntorna övergingo från kronan till enskilde. Då syftet med frälseräntornas återlösande till staten måste vara att åstadkomma likställighet mellan frälseräntegivarna och ägare av övriga skattehemman, syntes omförmålda skiljaktighet i avseende å beräkningen av persedlarna vid räntornas inlösen böra upphöra och desamma därefter beräknas efter enahanda grunder, som gällde för skattehemman inom den ort, där skattefrälsehemmanet vore beläget, varjämte skattefrälsehemmanen, vilka i jordeböckerna

upptoges såsom frälse, syntes, så snart räntan återgått till staten, böra omföras till skatte. Då frälseränta överginge till annan ägare, skulle enligt gällande lag räntan lagfaras såsom om fast egendom vore stadgat. Av denna frälseräntas likställighet med fast egendom följde ock, att sådan ränta kunde för skuld intecknas och, enligt vad collegium hade sig bekant, hade inteckning i frälseränta ej sällan beviljats. Vid inköp av frälseräntor måste därför till-se, att desamma ej vore med inteckningar behäftade. Då frälseränta och den fastighet, från vilken den utgått, genom köp eller annat laga fäng kommit i samma ägares hand, iklädde sig fastigheten på grund av stadgandet i kungl. brevet den 9 oktober 1691 och 11 punkten i ridderskapets och adelns privilegier den 16 oktober 1723 fullkomlig frälse natur, och med jordäganderätt förenad frälseränta miste därigenom sin egen-skap av utskyld. Vidkommande därefter den tidpunkt, då här ifrågavarande räntor borde, där deras inlösen komme till stånd, av vederbörande franträdas, så syntes, vid det förhållandet att desamma måste anses utgå efter kalenderår, det vara för såväl staten som säljarna lämpligast, att förändringen inträdde med nytt kalenderår.

Den 20 februari 1885 anmälde ärendet inför Kungl. Maj:t, därvid departementschefen anförde, bland annat, följande. Då de överlåtelse, varigenom ifrågavarande räntor kommit i enskild ägo, icke varit beroende av räntegivarens samtycke, och denne, om sådan överlåtelse ej ägt rum, icke skulle haft att, såsom nu vore fallet, utgöra sina omförmälda utskylder efter markegång eller in natura, utan redan skulle vara i åtnjutande av samma förmån, som genom grundskatternas omsättning till penningar i senare tider kommit övriga räntegivare till del, ansåge departementschefen, lika med riksdagen, rättvisa och billighet påkalla, att åtgärder vidtoges för att bereda ifrågavarande räntegivare den av riksdagen åsyftade förmån. Det förslag, som avlåtits till riksdagen om nedsättning med trettio procent i de av viss jord utgående grundskatter, gjorde det än mer angeläget, att frågan vunne skyndsam behandling, för att icke den ogynnsamma ställning, vari de, som hade att utgöra sina grundräntor till enskilde, redan befunne sig, skulle bliva ännu mera försämrade i förhållande till de villkor, som efter en nedsättning i grundskatten skulle gälla för övriga ägare av skattehemman. Själv hyste departementschefen den uppfattningen, att man i första rummet borde söka att åt staten återförvärva ifrågavarande räntor medelst frivilliga avtal med räntetagarna och att endast i den mån, sådant visade sig icke kunna ske, expropriation av räntegivarnas rätt borde såsom en yttersta nödfallsutväg tillgripas. Vid anordnande av en inlösen medelst frivilliga avtal av merberörda utskylder vore den frågan av övervägande betydelse, till vilket belopp löseskillingen borde bestämmas, för att det med åtgärden åsyftade mål kunde uppnås, naturligtvis utan att statsverket över hövan betungades. I detta hänseende måste man taga i betraktande, att frälseränta vore för den enskilda ägaren att anse såsom en av de säkraste inkomstarter som funnes, och att detta slags inkomst, såsom till huvudsakligaste delen beroende av årlig markegång, varit i jämnbredd med denna underkastad en under tidernas lopp fortgående stegring. Hänsyn finge även tagas till den räntefot, som vid kapitalplacering mot första klassens säkerheter under senare tider betingats. Med ledning härav hade departementschefen trott sig finna att, såvida man ville bereda framgång åt den av honom ifrågasatta inlösen medelst frivilligt avtal, en räntefot av fyra procent borde läggas till grund för kapitaliseringen av frälseräntornas årsbelopp eller med andra ord inlösningssum-

man bestämmas till tjugufem gånger utskyldernas årliga värde. Ehuru inlösen i sådant fall kunde synas ställa sig icke obetydligt drygare för statsverket än skattekommittén förutsatt, då den ansett inlösningssumman böra sättas till samma belopp som frälseräntans taxeringsvärde, vilket enligt bevillningsförordningen § 3 skulle upptagas till tjugu gånger räntans årliga belopp, kunde det icke fa anses givet, att kostnaderna i det hela skulle bliva billigare enligt kommitténs förslag. Detta innefattade nämligen att, om icke räntetägaren nöjdes med den bestämda lösningssumman, frälseräntans kapitalvärde skulle bestämmas av gode män efter samma grunder, som gällde vid expropriation av jord för allmänt behov. Det låte sig näppeligen antagas, att en sådan värderingsnämnd i allmänhet skulle bestämma lösesumman lägre än till tjugufem gånger räntans årliga belopp, och någon frivillig inlösen efter dylikt lägre belopp komne i regel icke i fråga. Men därtill komme, att så snart expropriationsförfarandet skulle tillämpas, staten finge vidkännas kostnaderna för de värderingar genom gode män, vilka skulle företagas, under det att en dylik utgift ej förekomme vid den på frivillig väg skeende inlösningsen. I vad kammarkollegium yttrat instämde departementschefen, ehuru med anmärkaude att frågan därom, att frälseräntor borde vid inlösningsen vara gravationsfria, hörde till de verkställighetstöreskrifter, som icke påkallade riksdagens beslut. En bestämd tid, varinom annålan om inlösen skulle göras, borde utsättas, då det måste vara angeläget att så mycket som möjligt påskynda genomförandet av inlösningsen, för att den likställighet man ville bereda ifrågavarande räntegivare med dem, vilka utgjorde sina skatter direkt till statsverket, måtte kunna snarast möjligt komma dem allesammans till godo. Darest det skulle visa sig, att i vissa fall inlösningsen icke skulle kunna på frivillighetens väg genomföras, bleve det sannolikt nödigt att vidtaga särskilda åtgärder i fråga om de kvarstående skattefrälseräntorna antingen under form av deras exproprierande eller ock på det sätt, att staten övertog de skattskyldiges förpliktelser gent emot ränteägaren, i vilket senare fall man naturligtvis också kunde bereda de skattskyldige den åsyftade förmånen, ehuru ett dylikt tillvägagående, som innefattade att liksom göra statsverket för all framtid skattskyldigt till enskilda personer, syntes såväl därför som ur administrativ synpunkt vara mindre lämpligt än frälseräntornas inlösen av staten. Då man emellertid, även med antagande, att ett av staten berett tillfälle för de enskilde att på fullt skäligena villkor få dessa räntor inlösta skulle villigt av dem tagas i akt, måste förutse att andra bestämmelser bleve påkallade för vad som ej på frivillighetens väg låte sig ordna, låge även däri ett bestämt skäl för att söka påskynda den frivilliga inlösningsen.

En av Kungl. Maj:t samma dag avlåten nädig proposition i ämnet bifölls av riksdagen; och genom kungl. förordning den 11 september 1885 förordnades, att de räntor å skattefrälsehemman, vilka genom köp, byte eller gava kommit från kronan i enskild persons eller verks, menighet- eller inrättnings ägo och icke blivit med jordägand-rätten förenade, finge i mån som vederbörande ägare därom framställde anbud, -edan behörig utredning om utskyldernas rätta natur och belopp ägt rum, för statsverkets räkning inlösas; att räntorna skulle inlösas, sedan deras värde efter medeltalet av 1874—1883 årens markegångspris med tillagd försellönsersättning av 8 öre kubikfoten för råg och korn och 6 öre kubikfoten för havre blivit kapitaliserat efter fyra för hundra, med det sålunda erhållna kapitalbeloppet; att skattefrälsehemman, vars ränta blivit inlöst till kronan, skulle i jordeboken omföras till skatte; samt att vederbörande ägare, som ville

begagna sig av den sålunda bestämda inlösen, skulle inom ett år från författningens dag därom hos kammarkollegium eller Konungens befallningshavande göra anmälan.

Kort förut eller den 5 juni 1885 hade, sedan riksdagen godkänt av Kungl. Maj:t därom framlagt förslag, utfärdats kungl. kungörelsen angående nedsättning i de på viss jord vilande grundskatter, enligt vilken kungörelse nedsättning uti den kronan behållna grundskatt å hemman och lägenheter av skatt-natur skulle äga rum med trettio procent av grundskattens belopp, vilken nedsättning skulle inträda från och med år 1886.

Då riksdagens beslut om inlösen för statsverket av skattefrälseräntorna huvudsakligen föranletts av den på rättvisa och billighet grundade åsikt, att ifrågavarande räntegivare, vilkas räntor, oberoende av deras samtycke, överlätits från kronan i enskild ägo, skulle komma i åtnjutande av samma lindring, som under senare tider hade kommit övriga räntegivare till del, samt ägare av skattefrälsehemman, vilkas ränta blivit av staten inlöst, därigenom och då hemmanen i och med denna inlösen erhållit skattenatur dels berättigats att erlägga rantan efter dess omsättning i penningar och fixering samt dels kommit i åtnjutande av den beslutade avskrivningen med trettio procent på grundskatterna, beslöt 1887 års riksdag, till utjämnande i görligaste mån av olikheten mellan de bägge slagen av räntegivare, att innehavare av skattefrälsehemman, vilkas räntor icke blivit av staten inlösta, skulle av staten erhålla ersättning, motsvarande trettio procent av värdet av de skattefrälseräntor de till ränteägarna utbetalt.

Till verkställighet av detta riksdagens beslut förordnades genom kungl. kungörelsen den 3 februari 1888, att ägare av skattefrälsehemman, vars skattefrälseränta, ehuru varande av den beskaffenhet, som avsåges i nädiga förordningen den 11 september 1885, icke blivit av statsverket inlöst, skulle från och med år 1888 av statsmedel erhålla ersättning med trettio procent av denna ränta, om den med penningar utgjorts eller om den utgått helt och hållet eller till någon del i persedlar, av värdet å densamma efter arsmarkegångspris, med iakttagande likväl av det belopp, som erattes, icke finge över-tiga trettio procent av värdet efter samma pris å rantan, sådan den blivit kronan avhänd.

Genom nådig kungörelse den 13 juli 1887 förordnades i överensstämmelse med riksdagens på enskilda motionärers förslag fattade beslut, att den genom nådiga förordningen den 11 september 1885 bestämda inlösen av skattefrälseräntor finge fortfarande äga rum, därest vederbörande ägare därom gjorde anmälan inom utgången av år 1888, och, likaledes i överensstämmelse med riksdagens efter enskild motion fattade beslut, utsträcktes genom kungl. kungörelsen den 29 maj 1891 tiden för dylik anmälan till utgången av år 1892.

Den 2 december 1892 utfärdades lagen angående avskrivning av de å viss jord vilande grundskatter och vad därmed äger sammanhang; och förordnades i 4 § av denna lag, att den ersättning, som jämlikt kungl. kungörelsen den 3 februari 1888 borde utgå till ägare av skattefrälsehemman, vars skattefrälseränta, ehuru varande av den beskaffenhet, som avsåges i kungl. förordningen den 11 september 1885, icke blivit av statsverket inlöst, skulle, med iakttagande i övrigt av bestämmelserna i nämnda kungörelse, utgå från och med år 1893 med fyrtio procent, från och med år 1894 med femtio procent, från och med år 1896 med sextio procent, från och med år 1898 med sjuttio procent, från och med år 1900 med åttio procent och från och med år 1902 med nittio procent av räntans belopp,

beräknat på sätt i samma kungörelse föreskrevs, samt från och med år 1904 med en summa, motsvarande räntans på nyssnämnda sätt beräknade hela belopp.

I överensstämmelse med särskilda efter olika motioner fattade riksdagsbeslut utsträcktes sedermera tiden för anmälan om inlösen av skattefrälseräntor genom kungl. kungörelsen den 8 mars 1895 till utgången av år 1896, genom kungl. kungörelsen den 11 maj 1900 till utgången av år 1903, genom kungl. kungörelsen den 8 maj 1903 till utgången av år 1906 och genom kungl. kungörelsen den 14 maj 1909 till utgången av år 1912.

Sedan riksdagen bifallit ett av Kungl. Maj:t framlagt förslag om inlösen i vissa fall av skattefrälseräntor, som varit med jordäganderätten förenade (proposition nr 161 till 1911 års riksdag) utfärdades kungl. förordningen den 2 juni 1911, varigenom förordnades: 1) att ränta å skattefrälsehemman, vilket genom köp, byte eller gåva kommit i enskild persons eller verks, menighets eller inrättnings ägo, finge för statsverkets räkning inlösas enligt vad i nämnda förordningen den 11 september 1885 samt nämnda kungörelserna den 6 maj 1904 och den 14 maj 1909 stadgades, utan hinder däraf att räntan vid något tillfälle före den 1 april 1911, varit med jordäganderätten förenad, samt 2) att vad i nämnda kungörelsen den 3 februari 1888 och lagen den 2 december 1892 stadgades angående ersättning till ägare av skattefrälsehemman, vars skattefrälseränta, ehuru varande av den beskaffenhet, som avsåges i nämnda förordningen den 11 september 1885, icke blivit av statsverket inlöst, skulle äga tillämpning jämväl i fråga om ägare av skattefrälsehemman, vars ränta icke bleve inlöst, ehuru enligt bestämmelsen i punkt 1) inlösen vore medgiven.

Som ovan anmärkts utgick tiden för anmälan om skattefrälseräntas inlösen av statsverket med utgången av år 1912.

Enligt vad framgår av statsrådsprotokollet för den 15 mars 1912 erinrade statsrådet och chefen för finansdepartementet, hursom genom nämnda förordningen av den 2 juni 1911 ifrågavarande inlösningrätt blivit i visst avseende utsträckt. För att den sålunda införda utvidgningen av inlösningsmöjligheten skulle erhålla åsyftad betydelse, ansåge departementschefen, att tiden för anmälan till inlösen av ifrågavarande frälseräntor borde ytterligare förlängas, och nämnda syftemål syntes honom kunna vinnas, om tiden för ingivande av anmälan i förevarande hänseende utsträcktes till t. ex. utgången av år 1917. I enlighet härmed avlat Eders Kungl. Maj:t samma dag nämnd proposition i ämnet (nr 77), varefter och sedan riksdagen bifallit densamma, genom nämnda kungörelsen den 12 juli 1912 förordnades, att den genom nämnda förordningarna den 11 september 1885 och den 2 juni 1911 bestämda inlösen av skattefrälseräntor skulle även efter 1912 års utgång äga rum, därest vederbörande ränteägare, som ville begagna sig av denna inlösen, därom i den ordning, förstnämnda författning stadgade, gjorde anmälan inom utgången av år 1917.»

Vidare får kollegium i angivna hänseendet erinra

att genom kungl. kungörelsen den 25 juni 1917 tiden för dylik anmälan prolongerats till och med utgången av år 1922;

att enligt kungl. kungörelsen den 6 maj 1904 värdet å sådana frälseräntor, som enligt nämnda förordningen den 11 september 1885 därefter komme att av statsverket inlösas, skulle bestämmas till det kapitalbelopp, som erhöles genom att räntorna efter medeltalet av 1893—1902 årens markegångspris med tillagd

forsellönsersättning av 8 öre kubikfoten för råg och korn och 6 öre kubikfoten för havre kapitaliserades efter fyra för hundra, dock med iakttagande att inlösningspriset ej i något fall finge understiga det belopp, som motsvarade räntans värde enligt den i nämnda förordningen den 11 september 1885 för inlösen av frälseräntor angivna beräkningsgrund, samt

att kollegium i nyssberörda underdåniga skrivelse den 23 februari 1917 beräknat kapitalbeloppet av då ej ännu inlösta skattefrälseräntor till något över en million kronor, vilket belopp emellertid nu lär vara något minskat genom under år 1917 skedd inlösen av dylika räntor.

Av ovanstående redogörelse lärer framgå, att någon avskrivning i egentlig bemärkelse av dylika räntor icke, såsom i motionen framhållits, ägt rum. Så vitt kollegium kan finna, torde motionärerna därför med beteckningen avskrivning äsyftat ovan omnämnda beslut om inlösen av räntorna och beredande av full ersättning åt jordägarna, en förväxling som i sig torde innebära förklaring över att ordalagen i motionen kunna giva rum för sådan tydning, som skulle redan inlöst ränta kunna allt fortfarande uttagas av den förre ränteägaren.

I här ovan åberopade nämnda kungörelse den 3 februari 1888 angives närmare sättet, huruledes ägare av skattefrälsehemman, vars ränta icke blivit av statsverket inlöst, skall utbekomma samma ersättning. I 2 § av kungörelsen säges det salunda, att hemmansägaren skall till Konungens befallningshavande i länet avlämna, jämte skriftlig anmälan, vederbörligt kvitto å den guldna räntan, tillika utvisande huru denna utgjorts. För den händelse kammarkollegium då redan yttrat sig om räntans egenskap av skattefrälseränta och dess kronan avhända belopp i penningar och persedlar, skall Konungens befallningshavande utanordna den hemmansägaren tillkommande ersättningen. I motsatt fall skall kollegium först yttra sig om räntans angivna egenskap m. m., innan utanordningen äger rum.

Anmärkas bör i detta sammanhang, att bestämmelsen därom att dylikt yttrande av kollegium bör föreligga innan utanordning kan äga rum, tillkommit i syfte bland annat att utanordning icke må äga rum för andra slags frälseräntor än som äro föremål för inlösen och ersättning, exempelvis för frälse-skatte-äntor, vilka till sin natur äro olikartade skattefrälseräntor och grunda sin uppkomst gemenligen på enskildes avhandlingar.

Vidare må erinras om att liknande fråga som den föreliggande förut väckts inom riksdagen, ehuru frågan då förfallit, i vilket hänseende kollegium tillåter sig hänvisa till den inom andra kammaren vid 1903 års riksdag väckta motionen nr 41, vari hemställdes att riksdagen ville besluta skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran att efter föregående möjligen behöflig utredning åtgärder måtte vidtagas, att de s. k. Trippska frälseräntorna bleve av staten inlösta och att, intill dess sådant kunde ske, räntorna utbetalades direkt från statsverket till ränteägarna, varjämte kollegium får hänvisa till statsutskottets med anledning av samma motion den 27 mars 1903 avgivna utlåtande, nr 46, vari statsutskottet, av vars utlåtande framgick att räntorna i fråga vore av skattefrälse-natur, med hänsyn till att utskottet i annat samma dag avgivet utlåtande, nr 44, i anledning av väckta motioner om förlängd tid för anmälan om skattefrälseräntors inlösen av statsverket, antytt att utväg syntes böra beredas för statsverkets övertagande av alla skattefrälseräntor och således även för dem som icke kunde på frivillighetens väg förvärfvas, uttalat sig för att särskilda åtgärder då icke lämpligen borde beslutas i avseende å de s. k. Trippska frälseräntorna.

Likaledes tillåter sig kollegium meddela att, enligt vad kollegium förspord, den av motionärerna antydda utvägen till förenkling i sättet för uppbörden av skattefrälseräntor redan vunnit en viss tillämpning på frivillighetens väg. Sålunda läser beträffande Stockholms län så tillgå, att vederbörande räntetagare, med bifogande av honom från räntegivaren tillställd fullmakt att uppbära den räntegivaren tillkommande ersättning för oinlöst skattefrälseränta, till landskontoret direkt ingiver sin uträkning över räntans belopp och, sedan uträkningen blivit på grundvalen av kammarkollegii en gång verkställda utredning om räntan å landskontoret kontrollerad, erhåller räntebeloppet sig tillställt av de för ersättning för oinlösta skattefrälseräntor avsedda medel.

Att genom lagstiftning allmänneligen påbjuda ett dylikt eller av motionärerna anvisat sätt för uppbörden synes emellertid knappast vara att förorda. Därav skulle nämligen i många fall icke vinnas någon fördel för den ena parten, som icke uppvägs av ökat besvär för den andra.

Ej sällan är nämligen den ränta, jordägaren har att utgiva, en sammansättning av skattefrälse- och frälsekatteänta, för vilken senare ingen ersättning av statsmedel utgår. Räntelikviden till räntetagaren måste då avse ett större belopp än ersättningen till räntegivaren. Ett liknande förhållande inträffade ofta nog med rena skattefrälseräntor. Enligt gällande bestämmelser skall den ersättning, som av statsverket utgives för oinlöst skattefrälseränta, utbetalas på grundvalen av kammarkollegii utredning, om uträkningen efter denna visar ett mindre belopp än räntegivaren utgivit, men efter räntegivarens, om denne utgivit mindre än den förra uträkningen giver vid handen. Här förutsättes just, att ersättningsbeloppet icke alltid motsvarar den faktiska räntan, utan kan vara mindre än denna. Differensen grundar sig i regel på någon gång i tiden träffad överenskommelse mellan jordägaren och ränteägaren i fråga om förändring i ränteperseklarnas beskaffenhet eller antal.

Om man nu på dylika fall skulle tillämpa det av motionärerna antydda eller eljest därmed jämförligt förfaringsätt, skulle därav givetvis kunna beröras endast den ersättningsbara delen av räntan. För överskottet finge ränteägaren fortfarande hålla sig direkt till räntegivaren. Följden bl-ve, att visserligen den sistnämnde undginge besväret med uttagande av ersättningen å landskontoret men att detta besvär i stället överflyttades å räntetagaren, vilken sålunda måste underkasta sig omaket att vända sig på två olika håll för att utfå vad honom tillkomme.

Endast för de fall, då räntan och ersättningsbeloppet fullt täcka varandra, skulle den åsyftade förenklingen för räntegivarens del vara att vinna. För räntetagaren måste man även här räkna med ett i viss mån ökat besvär, därigenom att han då måste för utbekommandet av sin räntefordran korrespondera med eller anlita ombud hos landskontoret och därvid, i den mån sådant påfordrades — vilket måste anses nog så rimligt — jämväl särskilt styrka sin egenskap av behörig rättsägare.

I varje fall synes det principiellt taget icke kunna vara riktigt att genom tvingande föreskrifter ovillkorligen binda vederbörande till en viss form för en likvid, vilken såsom sådan endast angår dem själva.

Skall därför någonting i motionens syfte åtgöras, torde det endast böra gå ut på en anvisning för vederbörande på möjligheten av att, där de — d. v. s. både räntegivare och räntetagare — sådant önska, låta räntelikviden förmedlas

av Konungens befallningshavande i landskontoret, i vilket avseende närmast det hos Konungens befallningshavande i Stockholms län tillämpade förfaringsättet torde kunna tagas till användning. Ett nädigt cirkulär i ämnet till befallningshavandena, vilkas medverkan i dylik praxis såmedelst utan vidare bleve given, torde för ändamålet kunna vara tillfyllest.

Kollegium kan alltså för sin del icke uttala sig för bifall till motionen i vidare mån än att föreslagna skrivelsen må innefatta hemställan, att vederbörande landskontor måtte anbefallas fästa räntegivares och räntetagares uppmärksamhet på, att en förenkling i uppbördssättet möjligen kan vinnas genom ömsesidig överenskommelse om tillämpning av det inom Stockholms län praktiserade förfaringsättet.

Emellertid anser sig collegium böra åberopa, vad collegium i förberörda sitt utlåtande den 23 februari 1917 anfört beträffande en eventuell framtida expropriation av skattefrälseräntor.

Protokollsutdrag, innefattande vid ärendets behandling hos collegium uttalade särskilda meningar bifogas.

Stockholm den 20 februari 1918.

HJ. NEHRMAN.

P. R. BERGSTRÖM
föredragande.

HENR. BOVIN

ALBERT HAGSTRÖM

STEN GRÖNVALL

Magnus Enquist.

Bil. 2.

Utdrag av Kungl. Maj:ts och rikets
kammarkollegii protokoll, hållet i Stock-
holm den 20 februari 1918.

Närvarande:

Herr generaldirektören m. m. NEHRMAN,
» kammarrådet m. m. BERGSTRÖM,
e. o. assessorerna m. m. BOVIN och HAGSTRÖM samt
e. o. assessorn GRÖNVALL.

Herr kammarrådet Bergström föredrog handlingarna till Kungl. Maj:ts nådiga remiss den 12 februari 1918 angående viss ändring ifråga om sättet för uppbörden av skattefrälseränta; och beslöts utlåtande till riksdagens andra kam-
mares andra tillfälliga utskott enligt registratoret.

I fråga om kollegii utlåtande beträffande själva saken uttalades under överläggningen skiljaktiga meningar, därvid

föredraganden, herr kammarrådet Bergström, ansåg utlåtandet i nämnda del böra hava följande av honom vid föredragningen föreslagna avfattning.

»Att genom lagstiftning allmänligen påbjuda ett dylikt eller av motio-
närerna föreslaget sätt för uppbörden synes emellertid knappast vara att förorda.

Sålunda skulle kunna tänkas, att dylikt sätt för uppbörd av rena skatte-
frälseräntor skulle i särskilda fall, exempelvis då räntetagare och räntegivare
hava sin hemvist i omedelbar närhet av varandra, vålla antingen räntetagaren
eller både honom och räntegivaren större besvär och olägenhet, än som äro för-
bundna med det sedvanliga uppgörelsesättet mellan de båda kontrahenterna.

Vidare läser det föreslagna sättet kunna vålla svårigheter där den ränta,
som jordägaren har att utgiva, är, såsom understundom händer, en sammansätt-
ning av skattefrälse- och frälseskatteränta, för vilken senare såsom ovan antytts
ingen ersättning av statsmedel utgår. Då i dylikt fall jordägaren är förpliktad
att tillhandahålla ränteägaren frälseskattedelen av räntan, skulle, om det ifråga-
satta förändrade sättet för uppbörden påbjödes rörande den övriga delen av räntan,
detta tvivelsutan ingalunda för räntegivaren medföra någon lättnad, utan fast-
mer vålla honom ökat besvär.

Likaledes anser sig kollegium böra fästa uppmärksamheten på att den er-
sättning, som av statsverket utgives för oinlöst skattefrälseränta, utbetalas på
grundvalen av kammarkollegii utredning, om uträkningen efter denna visar ett
mindre räntebelopp än räntegivaren utgivit, men efter räntegivarens om denne
utgivit mindre än den förra uträkningen giver vid handen, samt att sålunda icke

alltid ersättningsbeloppet exakt motsvarar vad räntegivaren är förpliktad att till ränteägaren erlägga, en differens som i regel grundar sig på någon gång i tiden träffad överenskommelse mellan jordägaren och ränteägaren vanligen i fråga om förändring i räntepersedlarnes beskaffenhet eller antal. Även i dylika fall läser det föreslagna förändrade uppbördssättet endast kunna träffa en del av räntan, men räntegivaren allt fortfarande vara underkastad besvär och kostnader, vad den återstående delen av räntan angår.

Kollegium kan alltså för sin del icke uttala sig för bifall till motionärernas hemställan i vidare mån än att föreslagna skrivelsen må innefatta hemställan, att vederbörande landskontor måtte anbefallas fästa räntegivares och räntetagares uppmärksamhet på, att en förenkling i uppbördssättet möjligen kan vinnas genom ömsesidig överenskommelse om tillämpning av det inom Stockholms län praktiserade förfaringssättet.

Emellertid anser sig collegium böra åberopa vad collegium i förberörda sitt utlåtande den 23 februari 1917 anfört beträffande en eventuell framtida expropriation av skattefrälseräntor.»

E. o. assessorn Grönvall anförde:

»Genom i utlåtandet åberopade förordningen den 11 september 1885 stadgades, att de räntor å skattefrälsehemman, vilka genom köp, byte eller gåva kommit från kronan i enskild persons eller verks, menighets eller inrättnings ägo och icke varit med jordäganderätten förenade, finge i mån som vederbörande *ägare* därom framställde anbud, sedan behörig utredning om utskyldernas rätta natur och belopp ägt rum, för statsverkets räkning inlösas. — Enligt förordningen den 2 juni 1911 kunde ränta, som nu nämnts, för statsverkets räkning inlösas, utan hinder därav att räntan vid något tillfälle före den 1 april 1911 varit med jordäganderätten förenad. — Enligt särskilda, i det underdåniga utlåtandet närmare angivna förordningar och kungörelser har tillämpningen av nyssnämnda båda förordningar, vilka gällt endast ett begränsat antal år, förlängts, senast genom kungörelsen den 25 juni 1917.

Ehuru enligt dessa förordningar och kungörelser dylik *skattefrälseränta* inlöses allenast i den mån *ägaren erbjuder* statsverket densamma till inlösen, hade redan från början ifrågasatts, att inlösningen skulle ske tvångsvis, närmast då räntegivaren så yrkade och till ett på visst sätt beräknat inlösningspris. Även sedermera har vid upprepade tillfällen framhållits, att hinder i och för sig icke mötte att under vissa förutsättningar stadga tvång för ägare av skattefrälseränta att, även mot sin vilja, på yrkande av vederbörande räntegivare eller statsverket avstå från räntan. Härutinnan hänvisar jag till föredragande departementschefens yttrande till statsrådsprotokollet över justitieärenden den 22 juni 1911 i sammanhang med fråga rörande avlösning av frälsekatteäntor (se Kungl. Maj:ts proposition nr 75 till 1912 års riksdag, sid. 31).

Genom lag om avlösning av vissa frälseräntor den 8 november 1912 har sedermera förordnats, att frälseränta, som ej, efter vad särskilt är stadgat, må inlösas för statsverkets räkning, må avlösas mot ersättning i penningar, om räntans ägare *eller ägaren av den fastighet, av vilken räntan utgår*, det begär.

Beträffande nu sist berörda d. v. s. icke inlösningsbara frälseräntor, har alltså stadgats skyldighet för ägare av dylik ränta, i regel ledande sitt ursprung från *rent privaträttsligt avtal*, att underkasta sig avlösning av räntan. På grund av de i allmänhet år från år stegrade markegångsprisen, blir den ersättning, vil-

ken i enlighet med de givna bestämmelserna kommer att utgå till ränteägaren, lägre än som svarar mot räntans kapitalvärde, beräknat efter sista årets räntebelopp, varjämte vid avlösningen ingen hänsyn toges till det större värde räntan kan beräknas äga med hänsyn till efter avlösningstiden stigande markegångspriser.

Beträffande sist omnämnda räntor har sålunda ägaren på grund av ett allmänt intresse måst underkasta sig det synnerligen starka ingripande som ligger i tvångsavlösning, även om detta uppenbart är mot hans intresse, och beträffande skattefrälseräntor har med styrka framhållits, att fullt fog funnes för att även å dem tillämpa tvångsavlösning.

För min del finner jag dylik tvångsinlösning av skattefrälseräntor berättigad särskilt i betraktande av, dels att dessa räntor äro av offentlig-rättsligt ursprung, dels ock att ägare av övriga, i regel genom privaträttsligt avtal uppkomna räntor redan måst underkasta sig tvångsavlösning; och jag är vidare av den mening, att tvångsinlösen borde tillgripas snarast möjligt för att frälseräntorna — vilkas fortfarande utgående väl allmänt erkännes vara icke önskvärt — måtte upphöra att utgå. Om man sålunda delar ovanberörda, vid olika tillfällen uttalade mening att tvångsinlösning av skattefrälseräntor är berättigad, då vidare de ifrågasatta stadgandena skulle *principiellt sett* innebära ett ojämförligt mycket ringare ingripande i förhållandet mellan räntetagare och räntegivare än tvångsinlösen, samt då slutligen, på sätt här nedan vidare utvecklas, de ifrågasatta stadgandena praktiskt sett icke skulle medföra nämnvärt större besvär, utom möjligen i vissa undantagsfall för en av de intresserade parterna, men däremot avsevärd förenkling jämte flera betydande fördelar för samtliga parterna, så synes man äga goda skäl att anse stadganden i den riktning, motionen åsyftar, kunna meddelas utan att därigenom berättigade intressen trädas för nära.

För ett påvisande av hur de ifrågasatta stadgandena skulle komma att verka, behöves en kort redogörelse för beskaffenheten av de olika räntor, varå stadgandena skulle komma att helt eller delvis tillämpas, samt hur dessa skulle i de särskilda fallen komma att verka.

De flesta av ifrågavarande räntor äro av den beskaffenhet, att de av räntegivaren utbetalade räntebeloppen i sin helhet ersättas av statsverket. En del av dessa sistnämnda räntor utgå med, och sålunda jämväl ersättas med belopp, som understiga värdet av den ursprungliga, från kronan förvärvade räntan — detta i så fall vanligen beroende på att räntans innehåll ändrats genom avtal mellan räntetagare och räntegivare. Med ledning av den utredning, som före ersättningens utbetalande skall av kammarkollegium verkställas rörande räntan, samt genom inhämtande av uppgifter rörande det belopp i penningar och persedlar, varmed räntan faktiskt utgjorts under äldre och senare tiden, avgör Konungens befallningshavande, då ersättning första gången begäres för en viss ränta, huruvida ersättningen för samma ränta skall utgå med ett belopp, som understiger värdet av den kronan avhända räntan. Följande år, då räntans innehåll sålunda förefinnes fastställt genom föregående års undersökning och beslut, kan tydligen Konungens befallningshavandes utanordningsbeslut grundas i huvudsak å allenast föregående års beslut. I nu angivna tillvägagångssätt skulle genom de ifrågasatta stadgandena icke ske någon ändring, liksom ej heller däri, att räntetagaren måste, då så påfordras, gent emot vederbörande styrka sin äganderätt till räntan.

Beträffande nu berörda räntor, d. v. s. sådana som till hela sitt belopp ersättas av statsverket, skulle den ifrågasatta ändringen i uppbördssättet innebära,

att i stället för att räntegivaren först till räntetagaren erlägger räntan och sedan vänder sig till Konungens befallningshavande samt där utfår ersättning för vad som utbetalats, så skulle räntetagaren äga att direkt hos Konungens befallningshavande — med bifogande av nödiga äganderättshandlingar — rekvirera räntebeloppet, varefter och sedan omförmälda undersökning av Konungens befallningshavande verkställts, Konungens befallningshavande genom postanvisning eller anordnes tillställer ränteägaren vederbörligt belopp.

Från *statsverkets* sida torde det vara likgiltigt, om rekvisitionen sker av räntetagare eller räntegivare.

För *räntegivaren* innebär förfaringssättet uppenbarligen enbart fördelar, då han sålunda undgår besväret med både räntans levererande till ränteägaren och rekvisition av ersättningen.

Och för *räntetagaren* slutligen synes det lilla besvär, han har med rekvisitionen hos Konungens befallningshavande, mer än väl uppväges av, att han befrias från säkerligen ej sällan förekommande svårigheter av olika slag att utfå räntebeloppet av räntegivaren. Sedan räntans innehåll en gång blivit fastslaget, skulle ju ej heller erfordras mer än en enkel rekvisition hos Konungens befallningshavande.

Man kan sålunda, synes det mig, allenast på det livligaste tillstyrka det ifrågasatta ändrade uppbördssättet beträffande nu senast omförmälda räntor.

Den andra och säkerligen avsevärt mindre delen av skattefrälseräntor äro sådana, vilka i förhållande till sina ursprungliga, från kronan avhända belopp förhöjts till sina värden — *antingen* i följd av att jord och ränta varit förenade i samma hand samt därefter jorden upplåtits under förbehåll av viss ränta, vilken, ehuru ej lika med den kronan avhända, dock ej är så förändrad, att den i sin helhet kan anses såsom en frälsekatteänta *eller* eljest på grund av avtal mellan räntetagare och räntegivare.

Även beträffande denna kategori räntor lär kunna sägas, att från *statsverkets* synpunkt intet är att erinra mot tillämpning av det ifrågasatta uppbördssättet. Konungens befallningshavande skulle fortfarande liksom förut hava att med ledning av kammarkollegii utredning rörande räntan bestämma, huru stor del av densamma som bör ersättas, samt därefter — till räntetagaren enligt de ifrågasatta nya bestämmelserna mot till räntegivaren enligt de nuvarande — utanordna beloppet.

För *räntegivaren* betydde den föreslagna anordningen att han befriades från all befattning med den del av räntan, som kan ersättas, varjämte han icke behöfve ligga ute med det belopp denna del av räntan representerar. Den överskjutande sålunda ej inlösningsbara, delen av räntan lär kunna, så snart räntegivaren sådant yrkar, avlösas enligt 1912 års förberörda lag, och av lätt insedda skäl torde också vederbörande räntegivare komma att, för den händelse de nu ifrågasatta stadgandena skulle upphöjas till lag, söka få denna överskjutande del av räntan avlöst och sålunda bliva fri från utgörande av någon del av räntan. I den mån den överskjutande delen av räntan emellertid av en eller annan anledning icke komme att avlösas, skall räntegivaren utbetala denna del till ränteägaren. Därvid torde vara lämpligt meddela ett stadgande av innehåll, att ränteägaren skulle, mot uppvisande av reversalet å Konungens befallningshavandes utanordning beträffande den inlösningsbara delen, äga att av vederbörande fastighetsägare uppbära återstående del av räntan. För räntegivaren skulle sålunda i förevarande fall de

ifrågasatta stadgandena under alla förhållanden medföra vissa fördelar, olika stora i de olika fallen, men till synes inga nackdelar.

Sett från räntetagarens sida slutligen, skulle de ifrågasatta stadgandena i de fall, då den överskjutande, icke inlösningsbara delen av räntan avlöstes — och sålunda mot erläggande av kapitalvärdet till räntegivaren upphörde att utgå — innebära, att förhållandena bleve likartade med de i ovan förut omförmälda fall, — d. v. s. då räntan i sin helhet ersättes av statsverket — följaktligen icke heller några skäl kunna anföras *mot* men väl *för* meddelandet av de ifrågasatta stadgandena.

I den mån den överskjutande delen emellertid icke avlöstes, komme otvivelaktigt de nya stadgandena att för räntetagaren medföra mera besvär än de nuvarande. För utfående av den inlösningsbara delen av räntan finge han vända sig med en rekvisition till Konungens befallningshavande, och återstoden skulle han därefter behöva avfordra vederbörande fastighetsägare. Beträffande den förra delen skulle ränteägaren emellertid vinna befrielse från ovan omförmälda svårigheter för utbekommandet.

Även i nu senast omhandlade, icke alltför talrika fall — d. v. s. sådana då icke hela räntebeloppet ersattes *samt* den överskjutande delen icke heller avlöstes — de enda fall då de ifrågasatta stadgandena synas medföra nämnvärt ökat besvär för en av parterna, nämligen ränteägaren, skulle meddelandet av dessa stadganden enligt det ovan anförda vara ur statsverkets synpunkt likgiltigt, ur räntegivarens alltid fördelaktigt därigenom att åtminstone beträffande en del av räntan en besvärlig och kostsam omväg undvekes m. m., och ur räntetagarens i en del fall förenat med något mer besvär, än de nuvarande bestämmelserna giva anledning till, men även i samtliga fall förenat med vissa fördelar.

Det torde också böra anses ur statsverkets synpunkt vara en given och icke ringa fördel, att samtliga räntor eller åtminstone så många som möjligt behandlas på ensartat sätt.

Skulle emellertid anses, att hänsyn bör tagas till ovanberörda *möjligen* uppkommande mindre olägenheter, läser hinder icke möta för meddelande av bestämmande av innehåll, att det nuvarande sättet för uppborren skall tills vidare iakttagas med avseende å *dels* räntor, rörande vilka räntegivare och räntetagare överenskomma, att så skall ske, och därom göra anmälan hos Konungens befallningshavande före viss dag varje år, *dels ock* räntor, som äro av blandad skattefrälse- och frälseskattenatur.

För min del kan jag icke finna, att den omständigheten, att i ett fåtal fall de föreslagna bestämmelserna skulle kunna medföra för den av den hittillsvarande lagstiftningen på området ojämförligt bäst tillgodosedde av parterna eller ränteägaren, någon obetydlig nackdel, skulle giva skäl till att hela förslaget — som dock i stort sett komme att för alla parter medföra förenkling samt mindre besvär och kostnader än de nuvarande bestämmelserna — borde avstyrkas.

För mig framstår förevarande motion såsom ett uttryck för ett på grund av den nuvarande anordningens olämplighet uppkommet fullt förklarligt och berättigat önskemål. Behovet av och det berättigade i stadganden i den föreslagna riktningen anser jag jämväl framgå därav, att omständigheterna redan, på sätt i utlåtandet angives, framkallat viss tillämpning av ifrågasatt förenkling.

På grund av vad jag sålunda anført, anser jag lämpligt, att åtgärder vid-

tagas för utfärdande av stadganden i den i motionen föreslagna riktningen, därest så anses vara tills vidare nödigt, med nyss angivna modifikationer.

Skulle ett stadgande i den i motionen ifrågasatta riktningen meddelas, synes detta emellertid förutsätta ännu en ändring med avseende å utgörandet av ifrågavarande räntor.

Intet hinder lär förefinnas för ränteägaren att i enlighet med bestämmelserna i förordningen angående avrads- och kronotiondespannmålens utgörande, forslande och lösande m. m. den 22 juli 1803 påfordra utgörandet av de i en skattefrälseränta ingående persedlarna in natura.

Nu angivna förhållande torde äga långt större betydelse än den fråga, som i motionen beröres, och det torde vidare vara uppenbart att, oberoende av huru i motionen ifrågavarande förhållande regleras, en dylik rätt för ränteägare att påfordra räntans utgående in natura icke längre bör kvarstå. Skulle den i motionen föreslagna förenklingen beträffande uppbördssättet genomföras, lär detta förutsetta ett upphävande av rätten att påfordra räntans utgörande in natura.

Enligt min mening hade därför kollegium i föreliggande sammanhang bort föreslå, att under alla omständigheter borde meddelas bestämmelse i syfte att ägares till skattefrälse rätt att påfordra räntans erläggande in natura skall upphöra.»

E. o. assessorn Hagström, med vilken herr generaldirektören instämde, ansåg utlåtandet i förevarande del böra hava följande lydelse:

»Att genom lagstiftning allmänligen påbjuda ett dylikt eller av motionärerna anvisat sätt för uppbörden synes emellertid knappast vara att förorda. Därav skulle nämligen i många fall icke vinnas någon fördel för den ena parten som icke uppvägdes av ökat besvär för den andra.

Ej sällan är nämligen den ränta, jordägaren har att utgiva, en sammansättning av skattefrälse- och frälseskatteränta, för vilken senare ingen ersättning av statsmedel utgår. Rättelikviden till rättagaren måste då avse ett större belopp än ersättningen till räntegivaren. Ett liknande förhållande inträffar ofta nog med rena skattefrälseräntor. Enligt gällande bestämmelser skall den ersättning, som av statsverket utgives för oinlöst skattefrälseränta, utbetalas på grundvalen av kammarkollegii utredning, om uträkningen efter denna visar ett mindre belopp än räntegivaren utgivit, men efter rättagarens, om denne utgivit mindre än den förra uträkningen giver vid handen. Här förutsättes just, att ersättningsbeloppet icke alltid motsvarar den faktiska räntan utan kan vara mindre än denna. Differensen grundar sig i regel på någon gång i tiden träffad överenskommelse mellan jordägaren och ränteägaren i fråga om förändring i räntepersedlarnas beskaffenhet eller antal.

Om man nu på dylika fall skulle tillämpa det av motionärerna antydda eller eljest därmed jämförligt förfaringssätt, skulle därav givetvis kunna beröras endast den ersättningsbara delen av räntan. För överskottet finge ränteägaren fortfarande hålla sig direkt till räntegivaren. Följden bleve, att visserligen den sistnämnde undginge besväret med uttagande av ersättningen å landskontoret men att detta besvär i stället överflyttades å rättagaren, vilken sålunda måste underkasta sig omaket att vända sig på två olika håll för att utfå vad honom tillkomme.

Endast för de fall, då räntan och ersättningsbeloppet fullt täcka varandra, skulle den åsyftande förenklingen för räntegivarens del vara att vinna. För

räntetagaren måste man även här räkna med ett i viss mån ökat besvär, därigenom att han då måste för utbekommandet av sin räntefordran korrespondera med eller anlita ombud hos landskontoret och därvid, i den mån sådant påfordrades — vilket måste anses nog så rimligt — jämväl särskilt styrka sin egenskap av behörig rättsägare.

I varje fall synes det principiellt taget icke kunna vara riktigt att genom tvingande föreskrifter ovillkorligen binda vederbörande till en viss form för en likvid, vilken såsom sådan endast angår dem själva.

Skall därför någonting i motionens syfte åtgöras, torde det endast böra gå ut på en anvisning för vederbörande på möjligheten av att, där de — d. v. s. både räntegivare och räntetagare — sådant önska, låta räntelikviden förmedlas av Konungens befallningshavande i landskontoret, i vilket avseende närmast det hos Konungens befallningshavande i Stockholms län tillämpade förfaringssättet torde kunna tagas till användning. Ett nådigt cirkulär i ämnet till befallningshavandena, vilkas medverkan i dylik praxis såmedelst utan vidare bleve given, torde för ändamålet kunna vara till fyllest.

Kollegium kan alltså för sin del icke uttala sig för bifall till motionen i vidare mån än att föreslagna skrivelsen må innefatta hemställan, att vederbörande landskontor måtte anbefallas fästa räntegivares och räntetagares uppmärksamhet på, att en förenkling i uppbördssättet möjligen kan vinnas genom ömsesidig överenskommelse om tillämpning av det inom Stockholms län praktiserade förfaringssättet.

Emellertid anser sig collegium böra åberopa, vad collegium i förberörda sitt utlåtande den 23 februari 1917 anfört beträffande en eventuell framtida expropriation av skattefrälseräntor.»

e. o. assessorn Bovin yttrade:

»Då för ett fullt sakligt bedömande av den föreliggande frågan vederbörande Konungens befallningshavande — vilka med hänsyn till sin befattning med frälseränteärenden äga den största erfarenhet för bedömande av behövligheten av den nu föreslagna ändringen i fråga om sättet för uppbörden av skattefrälseräntor — bort beredas tillfälle inkomma med yttranden i ärendet, men så icke skett, samt följaktligen en väsentlig förutsättning för ett rätt bedömande av föreliggande fråga i dess nuvarande skick saknas, hemställer jag för min del, att kungl. collegium allenast måtte uttala sig för, att ifrågavarande motion icke må till annan åtgärd föranleda än en anhållan om utredning i det i motionen angivna syftet.»

Och skulle utlåtandet avfattas i enlighet med den av e. o. assessorn Hagström uttalade mening.

In fidem

Magnus Enquist.